

เผด็จการอำนาจนิยมต่อวาระในฐานะระบอบลูกผสมแบบแอฟริกาตะวันตก: การเมืองของการจำกัดวาระประธานาธิบดี

วริศรา อิมพิทักษ์¹

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีจุดประสงค์เพื่อที่จะตอบคำถามสำคัญ 2 คำถามเกี่ยวกับระบอบการเมืองการปกครองในภูมิภาคแอฟริกาตะวันตก คำถามแรก ปัจจัยใดที่ทำให้ภูมิภาคแอฟริกาตะวันตกเป็นระบอบการเมืองแบบลูกผสม และคำถามที่สอง ระบอบลูกผสมใดที่จะอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในแอฟริกาตะวันตกได้เหมาะสมที่สุด โดยสมมติฐานเบื้องต้นประการที่หนึ่ง คือ ปัญหาที่เกิดจากการลงแข่งขันในวาระที่สามของผู้บริหาร และปัญหาการขาดระบบตรวจสอบและถ่วงดุล ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่ถูกนำมาใช้สร้างความชอบธรรมในการทำรัฐประหารและส่งผลให้รัฐประหารยังคงเป็นทางออกที่เกิดขึ้นอยู่เสมอในภูมิภาคดังกล่าว และประเด็นที่สอง ระบอบลูกผสมที่อธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในแอฟริกาตะวันตกได้เหมาะสมที่สุด คือ ระบอบเผด็จการอำนาจนิยมต่อวาระ อันหมายถึง (1) ระบอบที่อาศัยช่องโหว่ของหลักการปกครองเสียงข้างมากที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งนำไปสู่การอยู่ต่อในวาระที่สามของผู้บริหาร และ (2) ระบบที่อาศัยช่องโหว่ของหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนซึ่งนำไปสู่การขาดกลไกตรวจสอบถ่วงดุล ทั้งนี้ช่องโหว่ทั้งคู่ต่างมีอิทธิพลต่อกันเป็นวงจร เป็นเหตุให้การทำรัฐประหารกลายเป็นตัวเลือกในการตัดวงจรของปัญหา จนเป็นปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้บ่อยตั้งแต่ศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา

คำสำคัญ: แอฟริกาตะวันตก การเมืองเปรียบเทียบ ระบอบลูกผสม เผด็จการอำนาจนิยม รัฐประหาร

---

¹ อาจารย์ประจำ ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ <Email: varisara.i@ku.th>

Renewed Authoritarianism as West Africa’s Hybrid Regime: The Politics of Presidential Term Limits

Varisara Impithuksa²

ABSTRACT

This article aims to address two pivotal questions concerning the political regimes in West Africa. The first question explores the factors contributing to the emergence of hybrid political regimes in the region. The second seeks to identify the specific type of hybrid regime that best explains the prevailing political dynamics in West Africa. The initial hypothesis posits that those two interrelated challenges—namely, the contentious pursuit of third-term mandates by executive leaders and the persistent absence of effective checks and balances—serve as key justifications for military coups. These coups, in turn, continue to be perceived as viable solutions to political crises within the region. The second hypothesis suggests that the most appropriate framework for understanding the West African context is the model of “Renewed Authoritarianism.” This model is characterized by: (1) the exploitation of electoral majoritarianism to legitimize the extension of presidential terms beyond constitutional limits, and (2) the erosion of civil liberty protections, which leads to the weakening or absence of institutional oversight mechanisms. These two vulnerabilities are mutually reinforcing, creating a cycle in which coups are repeatedly employed as instruments to break the deadlock. This pattern has become increasingly prominent in the region since the onset of the 21st century.

Keywords: West Africa, Comparative Politics, Hybrid Regime, Authoritarian Dictatorship, Coup d’etat

---

² Lecturer, Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University <Email: varisara.i@ku.th>

1. บทนำ

ในปัจจุบันหากจะพูดถึงภูมิภาคแอฟริกาตะวันตกและประเด็นด้านความเสี่ยงทางการเมือง คงไม่มีใครที่จะไม่กล่าวถึงการทำรัฐประหารซึ่งเป็นที่จับตามองของคนทั่วทั้งโลกไปได้ ยกตัวอย่างเช่น รัฐประหารที่เกิดขึ้นในสาธารณรัฐกินี (Republic of Guinea) เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม ค.ศ.2021 ได้สร้างความประหลาดใจให้กับประชาคมโลกพอสมควร เนื่องจากสาธารณรัฐกินีได้ร้างราจากการทำรัฐประหารไปตั้งแต่ปี 1984 (Abebe, 2021) หรือรัฐประหารครั้งล่าสุดใน สาธารณรัฐไนเจอร์ (Republic of Niger) เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม ค.ศ.2023 ที่ผ่านมามาเช่นกันที่ร้างรารัฐประหารไปตั้งแต่ปี 2010 (The International Institute for Strategic Studies: IISS, 2023) และนี่คือสองตัวอย่างประเทศประชาธิปไตยเกิดใหม่ที่น่าานาประเทศคิดว่าน่าจะเป็นประเทศที่เปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบประชาธิปไตยเรียบร้อยแล้ว (Bangoura, 2015, p. 37) และความน่าจะเป็นของการเกิดรัฐประหารได้อีกครั้งเป็นเรื่องที่เหนือความคาดหมายอย่างไรก็ดี หากพิจารณาจากสถิติจะพบว่าในศตวรรษที่ 21 ตั้งแต่ปี 2000-2021 สถิติของการทำรัฐประหารในโลกเกิดขึ้นมาแล้วทั้งสิ้น 26 ครั้ง จากจำนวน 26 ครั้งนี้เกิดขึ้นในทวีปแอฟริกาทั้งหมด 16 ครั้ง และในจำนวน 16 ครั้งนี้ เกิดขึ้นในภูมิภาคแอฟริกาตะวันตกเป็นจำนวนสูงถึง 12 ครั้ง โดยเรียงตามลำดับได้ ดังนี้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยเซาตูเมและปรินซิปี (São Tomé and Príncipe) ประเทศที่ประกอบด้วย 2 หมู่เกาะเล็ก ๆ ในอ่าวกินี (Gulf of Guinea) ในปี 2003, สาธารณรัฐกินี-บิสเซา (Republic of Guinea-Bissau) ในปี 2003, สาธารณรัฐโตโก (Togo) ปี 2004, สาธารณรัฐอิสลามมอริเตเนีย (Islamic Republic of Mauritania) ครั้งที่ 1 ในปี 2005, สาธารณรัฐอิสลามมอริเตเนีย ครั้งที่ 2 ในปี 2008, สาธารณรัฐไนเจอร์ ครั้งที่ 1 ในปี 2010, สาธารณรัฐมาลี (Republic of Mali) ครั้งที่ 1 ปี 2012, บูร์กินาฟาโซ (Burkina Faso) ในปี 2014, สาธารณรัฐมาลี ครั้งที่ 2 ปี 2020, สาธารณรัฐมาลี ครั้งที่ 3 ปี 2021, สาธารณรัฐกินี ปี 2021 (Private Military, 2021) และล่าสุดสาธารณรัฐไนเจอร์ ครั้งที่ 2 ในปี 2023 ซึ่งหลายประเทศทำการรัฐประหารซ้ำ ๆ กันในระยะเวลาไม่ห่างกันมาก เช่น สาธารณรัฐอิสลามมอริเตเนีย และสาธารณรัฐมาลี

จากข้อมูลดังกล่าวไปน่าจะฉายภาพโดยสังเขปได้ว่า การทำรัฐประหารไม่เคยที่จะหมดไปจากภูมิภาคนี้ อีกทั้งยังคงเป็นทางเลือกยอดนิยมที่ชนชั้นนำมักจะเลือกใช้เพื่อหาทางออกในการจัดการกับปัญหาทั้งภายในและภายนอกอยู่เสมอ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ทวีปแอฟริกาทั้งหมดถูกขนานนามว่าเป็น ‘โศกนาฏกรรมแห่งแอฟริกา’ หรือ ‘ทวีปอันมืดมน’ (dark continent) เนื่องจากการทำรัฐประหาร

เป็นสาเหตุสำคัญของความไร้ซึ่งเสถียรภาพของรัฐบาลมาโดยตลอด (McGowan, 2003)

นอกจากนั้น อีกปรากฏการณ์หนึ่งที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดราวกับเป็นความเสี่ยงทางการเมืองคู่ขนาน นั่นก็คือ ปรากฏการณ์ที่เรียกว่าการสืบทอดอำนาจของประธานาธิบดีในฐานะผู้นำฝ่ายบริหารที่ไม่ยอมลงจากตำแหน่งถึงแม้จะหมดวาระแล้วก็ตาม ซึ่งผู้นำเหล่านี้ล้วนแต่เป็นประธานาธิบดีที่มาจากกาการเลือกตั้ง แต่ก็พยายามจะขออยู่ต่อเป็นวาระที่สาม (หรือเกินกว่าวาระที่สาม) แต่ก็มีบางประเทศ เช่น สาธารณรัฐกานา (Republic of Ghana) และสหพันธ์สาธารณรัฐไนจีเรีย (Federal Republic of Nigeria) ที่ผู้นำสูงสุดยอมเคารพกติกาทางการเมือง ซึ่งประชาคมโลกก็ให้การยกย่องว่านี่คงเป็นภาพแทนของการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ดี แต่ในขณะเดียวกันก็มีอีกหลายประเทศแม้ผู้นำจะไม่ได้ตัดสินใจจะทำการรัฐประหารโดยตรง แต่ตัดสินใจหาช่องว่างทางรัฐธรรมนูญในการจะขออยู่ต่อเกินจำนวนวาระที่จำกัดไว้โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย อาทิ กรณีของสาธารณรัฐเซเนกัล (Republic of Senegal) เลือกใช้กลไกตุลาการในการประทับรับรองการอยู่ต่อ หรือ กรณีของสาธารณรัฐโตโก ที่ใช้กลไกรัฐสภามารับรองในการอยู่ต่อ และอีกหลายประเทศ ยกตัวอย่างเช่น สาธารณรัฐกินี สาธารณรัฐไนเจอร์ และสาธารณรัฐชาด (Republic of Chad) พบว่าเกิดปรากฏการณ์แก้ไขรัฐธรรมนูญ ซึ่งการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ว่านี้มีความพยายามจะแก้ไขในวาระที่เกี่ยวข้องกับการดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดี จากนั้นจึงใช้กลไกประชามติเพื่อสร้างความชอบธรรม นอกจากนี้ ยังมีการใช้กลไกตามระบอบประชาธิปไตยแบบใหม่ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา เช่น ในกรณีของสาธารณรัฐโกตดิวัวร์ (Republic of Côte d'Ivoire), สาธารณรัฐไนเจอร์ และสาธารณรัฐกินี ที่ประธานาธิบดีเสนอรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และใช้กลไกประชามติในการรับรองเสมือนหนึ่งเพื่อบอกว่ารัฐธรรมนูญฉบับใหม่เหมือนเป็นการเริ่มต้นใหม่จากศูนย์ (set zero) เพราะฉะนั้นวาระการดำรงตำแหน่งของตนเองก็ควรจะต้องนับศูนย์ใหม่ ถึงแม้ว่าตนเองจะดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีมา 2 วาระแล้วก็ตาม (Tull & Simons, 2017, p. 87)

นอกจากนี้ อีกหนึ่งตัวแสดงที่มีบทบาทสำคัญ นั่นก็คือกองทัพ โดยเฉพาะกองทัพที่เป็นส่วนกองกำลังพิเศษ (special force) เช่นที่เกิดขึ้นในสาธารณรัฐกินี ในปี 2021 เนื่องจากกองทัพรู้สึกได้เองว่าทนต่อไปไม่ได้แล้ว หากปล่อยให้ผู้นำฝ่ายบริหารที่มาจากกาการเลือกตั้งอาศัยช่องโหว่ของรัฐธรรมนูญในการสืบทอดอำนาจอยู่ต่อไปนาน ๆ เช่นนี้ ดังนั้นกองทัพจึงจำเป็นต้องขยับตัวเพื่อที่จะแก้ไขปัญหา

ดังกล่าวด้วยการทำรัฐประหาร แล้วให้เหตุผลว่าเป็นกองทัพที่พยายามจะทำรัฐประหารเพื่อพิทักษ์ไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตย (Abebe, 2021) และนี่คือเหตุผลที่นำมาซึ่งปรากฏการณ์ที่เห็นเด่นชัดในภูมิภาคนี้ นั่นก็คือ การทำรัฐประหารยังคงเป็นเครื่องมือหนึ่งในใจของชนชั้นนำในการใช้ตัดปมปัญหาทางการเมืองเมื่อถึงทางตัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปมปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากตัวระบอบประชาธิปไตยนั่นเอง

จากความเป็นมาของปรากฏการณ์ของปมปัญหาดังกล่าว จึงเป็นที่มาของประเด็นที่บทความนี้ต้องการศึกษา อันได้แก่ ประเด็นแรก ‘ปัจจัยใดที่ทำให้ภูมิภาคแอฟริกาตะวันตกเป็นระบอบการเมืองแบบลูกผสม’ และประเด็นที่สองบทความนี้พยายามที่จะจำแนกและระบุลักษณะของระบอบลูกผสมที่เหมาะสมที่สุดในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในแอฟริกาตะวันตก โดยอาศัยเกณฑ์การวิเคราะห์ของ มิคาเอล วิเจล (Wigell, 2008) อันได้แก่ (1) เกณฑ์เติมเต็มของมิติหลักการปกครองเสียงข้างมากที่มาจากการเลือกตั้ง (electoralism) และ (2) เกณฑ์เติมเต็มของมิติหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน (constitutionalism) ทำให้บทความนี้มีสมมุติฐานเบื้องต้นจากในประเด็นที่หนึ่งว่า จากปัญหาการลงแข่งขันในวาระที่สามของผู้นำฝ่ายบริหารและปัญหาการขาดระบบตรวจสอบและถ่วงดุลเป็นเหตุผลสำคัญที่ถูกนำมาใช้สร้างความชอบธรรมในการทำรัฐประหารและทำให้การทำรัฐประหารถูกมองว่ายังคงเป็นทางออกที่ใช้งานได้อยู่เสมอในภูมิภาคแอฟริกาตะวันตก และประเด็นที่สอง ระบอบลูกผสมที่เหมาะสมในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในแอฟริกาตะวันตก โดยบทความนี้ขอเรียกว่า ระบอบ ‘เผด็จการอำนาจนิยมต่อวาระ’ (renewed authoritarianism) อันหมายความว่า (1) ระบอบที่อาศัยช่องโหว่ของหลักการปกครองเสียงข้างมากที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งนำไปสู่การอยู่ต่อในวาระที่สามของผู้นำ และ (2) ระบบที่อาศัยช่องโหว่ของหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนซึ่งนำไปสู่การขาดกลไกตรวจสอบถ่วงดุล อนึ่ง บทความนี้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ บทนำ ส่วนถัดไปจะเป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับระบอบลูกผสมต่อด้วยการนำระบอบลูกผสมที่ถูกคัดสรรจากการทบทวนวรรณกรรมว่ามีความเหมาะสมกับบริบทของแอฟริกาตะวันตกนำมาวิเคราะห์ร่วมกันกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และบทสรุป

2. ทบทวนวรรณกรรมเรื่องระบอบลูกผสม

ในทศวรรษ 1990 หลังจากกระแสคลื่นลูกที่สามของประชาธิปไตยได้พัดผ่านไป คงเหลือไว้แต่สภาพแห่งความเป็นจริงของการผุดขึ้นมาของระบอบการเมืองในหลากหลายประเทศทั่วโลกที่มีความพิลึกพิลั่น แต่แฝงด้วยอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างกัน

และแน่นอนว่ามีหน้าตาไม่เหมือนกับระบอบประชาธิปไตยโดยยอตนิยมที่อยู่ในฝั่งยุโรป ตะวันตก ระบอบหน้าตาแปลกประหลาดเหล่านี้ไม่ได้อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่าน อีกทั้ง ระบอบเหล่านี้ไม่ใช่รูปแบบย่อย (subtypes) ของทั้งระบอบเผด็จการและระบอบ ประชาธิปไตย แต่มันคือระบอบชนิดหนึ่งโดยตัวของมันเอง ซึ่งในแวดวงการเมือง เปรียบเทียบเรียกระบอบเหล่านี้ว่า ระบอบลูกผสม (hybrid regimes) (Diamond, 2002) ทั้งนี้หลังจากเกิดข้อโต้แย้งในงานของ โทมัส คาโรเธอร์ส (Thomas Carothers) ที่ว่าในเวลานั้นกระบวนทัศน์ในการศึกษาการเปลี่ยนผ่านได้ถึงจุดสิ้นสุดลง หรือ ‘the end of transition paradigm’ (Carothers, 2002) เนื่องจากมีรัฐจำนวนหนึ่งที่แม้ว่าจะ หลุดออกจากระบอบเผด็จการมานานแล้ว แต่รัฐเหล่านี้ก็ยังไม่ได้มีที่ทางว่าจะ เปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบเสรีประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ตามข้อเสนอของฝั่งกลุ่มทฤษฎี การเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย (theories of democratic transition) (Munck, 2015, pp. 97–100) ไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม ในทางตรงกันข้ามรัฐเหล่านี้ กลับดำรงอยู่ภายใต้ระบอบการเมืองที่มีลักษณะครึ่ง ๆ กลาง ๆ บางอย่างได้เป็นระยะ เวลายาวนาน (Carothers, 2002, p. 14) สิ่งนี้จึงเป็นบ่อเกิดของคำอธิบายจำนวนมาก ที่พยายามจะอธิบายระบอบที่มีลักษณะครึ่ง ๆ กลาง ๆ ดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงปลายทศวรรษ 1990 ด้วยวิธีการใส่คำขยายคุณศัพท์เพื่อชี้ให้เห็นถึงระบอบ ที่มีความแตกต่างกันของระบอบเหล่านั้น อาทิ ประชาธิปไตยที่ไม่เสรี (illiberal democracy) (Zakaria, 1997) พหุนิยมที่ไร้ประสิทธิภาพ (feckless pluralism) (Carothers, 2002) อำนาจนิยมแบบแข่งขัน (competitive authoritarianism) (Levitsky & Way, 2002) อำนาจนิยมแบบเลือกตั้ง (electoral authoritarianism) (Schedler, 2002) หรือ ระบอบกึ่งอำนาจนิยม (semi-authoritarianism) (Ottaway, 2013) เป็นต้น โดยระบอบเหล่านี้ต่างเรียงรายอยู่ในอาณาบริเวณที่คาโรเธอร์สเรียกว่า ‘พื้นที่สีเทา’ (grey zone) ซึ่งอยู่ตรงกลางระหว่างระบอบเสรีประชาธิปไตย (liberal democracies) และระบอบเผด็จการแบบปิด (closed authoritarian regimes) (Carothers, 2002) โดย คำว่าพื้นที่สีเทาถูกใช้ครั้งแรกในปี 1995 โดย เทอร์รี่ ลินน์ คาร์ล (Terry Lynn Karl) เขาได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบรัฐในทวีปอเมริกากลางที่มีลักษณะเป็นระบอบ ลูกผสมว่าเป็นพื้นที่สีเทา (Karl, 1995)

จากการปรากฏขึ้นมาของระบอบลูกผสมจำนวนมากมายังดังกล่าว จึงนำมา ซึ่งคำถามและความท้าทายสำคัญที่ทำให้นักวิชาการด้านการเมืองเปรียบเทียบจำเป็นต้องมาขบคิดกันว่า *ประการที่หนึ่ง* จะให้นิยามระบอบลูกผสมดังกล่าวนี้อย่างไร และ *ประการที่สอง* จะจัดประเภทของระบอบลูกผสมเหล่านี้อย่างไร ทั้งนี้บทความนี้

ขอจำแนกวรรณกรรมของการศึกษาระบอบการเมืองแบบลูกผสมออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ดังนี้ 2.1 การศึกษาระบอบลูกผสมด้วยการลดทอนเป็นประเภทย่อย (diminished subtypes) และ 2.2 การศึกษาระบอบลูกผสมด้วยการใช้แนวคิดซึ่งมีมิติในการวิเคราะห์ที่หลากหลาย (multi-dimensional conceptualizations) ซึ่งวรรณกรรมในกลุ่มสุดท้าย บทความนี้ให้ความสำคัญมากที่สุดในฐานะกรอบการศึกษาที่สำคัญเพื่อใช้ชี้นำการวิเคราะห์ที่จะเกิดขึ้นในบริบทของแอฟริกาตะวันตกได้ดีที่สุด

2.1 การศึกษาระบอบลูกผสมด้วยการลดทอนเป็นประเภทย่อย

วรรณกรรมของงานกลุ่มนี้เป็นงานที่พบมากในยุคเริ่มต้นของนักวิชาการที่หันมาสนใจศึกษาระบอบลูกผสม โดยมีจุดมุ่งหมายในขั้นแรกเพื่อที่จะจำแนกแยกแยะถึงขอบเขตความแตกต่างของประเภทของระบอบเผด็จการ ระบอบลูกผสม และระบอบประชาธิปไตย (Merkel, 2004) การศึกษาระบอบลูกผสมด้วยการลดทอนเป็นประเภทย่อยเกิดจากการนำแนวคิดที่เป็นฐานราก (root concept) เป็นตัวตั้งและพิจารณาคุณสมบัติ (attributes) ว่ามีส่วนใดที่ทำให้แนวคิดที่เป็นฐานรากนี้เกิดความบกพร่องหรือไม่สมบูรณ์ (Collier & Mahon, 1993, p. 848) ซึ่งไม่แตกต่างจากการยอมรับว่าความเป็นระบอบการเมืองหนึ่ง ๆ มิได้หลายเหตุผลและการจำแนกที่สำคัญมาจากระดับความเข้มข้นของตัวระบอบการเมืองนั้นนั่นเอง (Wahman, Teorell, & Hadenius, 2013, p. 21) นักวิชาการหลายท่านในกลุ่มนี้จึงมีการวางสเปกตรัม (spectrum) ที่มีปลายด้านหนึ่งคือระบอบประชาธิปไตยที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ และทำการศึกษากลุ่มของระบอบลูกผสมส่วนหนึ่งที่มีการลดทอนคุณสมบัติบางประการที่ทำให้ไม่ไปถึงปลายสุดที่เป็นระบอบประชาธิปไตยที่ครบถ้วนสมบูรณ์ได้ หรือที่รู้จักกันดีในนามประชาธิปไตยด้วยคำคุณศัพท์ (democracy with adjectives) (Collier & Levitsky, 1997)

วรรณกรรมที่มีชื่อเสียงในกลุ่มลดทอนเป็นประเภทย่อยจากฐานรากระบอบประชาธิปไตย ยกตัวอย่างเช่น ประชาธิปไตยแบบมอบอำนาจ (delegative democracy) (O'Donnell, 1994) ประชาธิปไตยครึ่งใบ (semi-democracy) (Diamond, Linz, & Lipset, 1995) ประชาธิปไตยเทียม (pseudo-democracy) (Diamond, 2002) และ ประชาธิปไตยที่มีจุดบกพร่อง (defective democracy) หรือ ประชาธิปไตยที่ไม่สมบูรณ์ (incomplete democracy) (Merkel, 2004) จุดเน้นร่วมกันของวรรณกรรมกลุ่มนี้ก็คือ การพยายามทำความเข้าใจกับระบอบลูกผสมในรูปลดทอนคุณลักษณะบางอย่างของระบอบประชาธิปไตยว่าทำไมระบอบลูกผสมดังกล่าวถึงไม่สามารถก้าวผ่านไปสู่อะไรที่เรียกว่าระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบได้ แต่อย่างไรก็ดี ฮวน ลินซ์ (Juan Linz) ยังคงมี

ความหวังว่าระบอบลูกผสมซึ่งเป็นประชาธิปไตยที่ไม่สมบูรณ์เหล่านี้จะสามารถทำการแก้ไขปรับปรุงตัวเองสำเร็จในสักวันหนึ่ง (Linz, 2000, p. 34)

ในทางกลับกัน ปลายสุดสเปกตรัมฝั่งตรงข้ามกับระบอบประชาธิปไตยนั่นก็คือระบอบเผด็จการอำนาจนิยม มีนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งที่ศึกษาระบอบลูกผสมที่เกิดขึ้นจากการผูกกร่อนหรือล่มสลายของระบอบเผด็จการอำนาจนิยม (Morlino, 2009, p. 280) เช่น ระบอบกึ่งอำนาจนิยม (semi-authoritarianism) ของมารินา ออตตาเวย์ (Marina Ottaway) ที่อธิบายระบอบดังกล่าวว่าเป็นระบอบที่มีคุณลักษณะผสมของทั้งระบอบประชาธิปไตยและระบอบเผด็จการ ซึ่งไม่ใช่รูปแบบของความล้มเหลวที่จะไปสู่ระบอบประชาธิปไตย แต่เป็นระบอบที่ต้องการลงหลักอยู่ในรูปแบบที่มีลักษณะคลุมเครือ กล่าวคือ มีการเลือกตั้งเพื่อใช้สืบทอดอำนาจให้กับชนชั้นนำที่ปกครองแบบเดียวกับผู้นำเผด็จการ (Ottaway, 2003) หรือ อำนาจนิยมแบบเลือกตั้ง (electoral authoritarianism) ของ แอนเดรียส เซดเลอร์ (Andreas Schedler) ที่อธิบายระบอบที่ผู้นำอนุญาตให้มีการเลือกตั้ง มีความอดทนอดกลั้นต่อความเป็นพหุนิยม และยอมให้พรรคการเมืองมีการแข่งขันกัน แต่ทว่ามีการละเมิดบรรทัดฐานของความเป็นประชาธิปไตยอย่างรุนแรงจนไม่สามารถเรียกระบอบดังกล่าวนี้ได้ว่าเป็นระบอบประชาธิปไตย (Schedler, 2002, p. 36) หรือ ระบอบอำนาจนิยมแบบเลือกตั้งที่มีการชี้นำ (hegemonic electoral authoritarian regimes) ที่หมายถึงระบอบที่แม้ว่าจะมีการแข่งขันกันของพรรคการเมืองที่มีความหลากหลาย แต่พรรคการเมืองของผู้นำเท่านั้นที่มักจะเอาชนะการเลือกตั้งเสียเป็นส่วนใหญ่ (Magaloni, 2006, pp. 1-43) หรือ อำนาจนิยมแบบแข่งขัน (competitive authoritarianism) ของ เลวิตสกี (Levitsky) และ เวย์ (Way) ซึ่งอธิบายระบอบอำนาจนิยมที่ยอมเปิดให้มีการเลือกตั้งที่มีการแข่งขันกันอยู่คู่เดียว และพรรคฝ่ายค้านแม้มีโอกาสอันน้อยนิดแต่ก็ยังพอมีหวังที่จะเอาชนะการเลือกตั้งได้ภายใต้กติกาที่ไม่เป็นธรรมและเอื้อประโยชน์ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างชัดเจน (Levitsky & Way, 2002) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งที่มองว่าระบอบลูกผสมไม่ได้อยู่ระหว่างช่วงเปลี่ยนผ่านที่จะสามารถปรับปรุงตัวเองจนสามารถเปลี่ยนผ่านไปสู่ไม่ว่าจะเป็นระบอบประชาธิปไตยหรือระบอบเผด็จการก็ตาม ซึ่งแท้จริงแล้วระบอบลูกผสมเหล่านี้ค่อนข้างที่จะลงหลักปักฐานและคงทนถาวร เพราะฉะนั้นนักวิชาการจึงควรศึกษาระบอบลูกผสมเหล่านี้ด้วยการใช้คำศัพท์ (terminology) ที่สะท้อนความเป็นตัวตนที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวของระบอบลูกผสมเหล่านี้และควรศึกษาระบอบเหล่านี้ในฐานะที่ไม่ได้ต้องการเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบแบบอื่นแต่อย่างใด

(Mufti, 2018, pp. 112–115) เช่นงานของ เกรม โรเบิร์ตสัน (Graeme Robertson) มองระบอบลูกผสมว่าเป็นระบอบที่มีการจัดการเชิงสถาบัน (institutional arrangement) มากกว่าหนึ่งรูปแบบที่ผันแปรไปตามเอกลักษณ์ที่มีความจำเพาะ ‘sui generis’ (‘of its own kind’) ของแต่ละประเทศ (Robertson, 2010, p. 1) ดังนั้นจึงนำไปสู่ความพยายามที่จะศึกษาระบอบลูกผสมในฐานะเป็นระบอบหนึ่งด้วยตัวของมันเอง ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มที่ศึกษาจุดกำเนิดของระบอบ (Levitsky & Way, 2002; Schedler, 2002) กลุ่มที่ศึกษาการทำหน้าที่ของระบอบ (Boix & Svobik, 2013, Gandhi & Przeworski, 2007; Lust-Okar, 2004) กลุ่มที่ศึกษาความคงทนถาวรของระบอบ (Brownlee, 2009; Epstein et al., 2006) และกลุ่มที่ศึกษาระบอบด้วยแนวคิดหลากหลายมิติ ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อย่อยถัดไป

2.2 การศึกษาระบอบลูกผสมด้วยการใช้แนวคิดซึ่งมีมิติในการวิเคราะห์ที่หลากหลาย

การจำแนกระบอบลูกผสมส่วนมากมักให้ความสำคัญกับมิติที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันในการเลือกตั้ง (Howard & Roessler, 2006; Lindberg, 2009) ซึ่งการมองมิติการแข่งขันในการเลือกตั้งเพียงมิติเดียว (uni-dimension) พบว่ามีข้อโหว่ในการศึกษาเป็นอย่างมาก โดย ลี มอร์เกนเบสเซอร์ (Lee Morgenbesser) มองว่าบทบาทหน้าที่และความหมายของการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยนั้นมีความแตกต่างจากการเลือกตั้งในระบอบเผด็จการอย่างสิ้นเชิง จากการที่การเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย การเลือกตั้งคือการสร้างสถาบันที่มีความเป็นประชาธิปไตย เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในขณะที่การเลือกตั้งในระบอบเผด็จการ เป็นเสมือนเครื่องมือให้แก่ชนชั้นนำในการบริหารจัดการ และการจัดสรรผลประโยชน์ให้กับระบบอุปถัมภ์ ซึ่งแน่นอนว่าเป็นการสร้าง ความชอบธรรมให้กับผู้ดำรงตำแหน่งที่ไม่มีความเป็นประชาธิปไตยแม้แต่นิดเดียว ซึ่งตรงประเด็นนี้ มอร์เกนเบสเซอร์มองว่ามันจึงเป็นผลทำให้เกิดปัญหาการขยายความหมายของแนวคิดยืดเยื้อ (concept stretching) ออกไปจากความหมายดั้งเดิม เนื่องจากการเลือกตั้งในระบอบแบบลูกผสมมีความสับสนวุ่นวาย ขึ้นอยู่กับว่าฐานรากของแนวคิดในการอธิบายมาจากฝั่งระบอบประชาธิปไตยหรือระบอบเผด็จการ ทำให้นักวิเคราะห์ระบอบการเมืองต่างมุ่งความสนใจไปที่การศึกษามิติคุณภาพของการเลือกตั้งเพียงอย่างเดียวและละเลยที่จะศึกษาในมิติความหมายที่แท้จริงของการเลือกตั้งควบคู่กันไป (Morgenbesser, 2014, p. 24)

สิ่งที่กล่าวไปจึงเป็นที่มาของการศึกษารรณกรรมกลุ่มนี้ที่พยายามทำการศึกษาระบบอุปถัมภ์ด้วยแนวคิดที่มากกว่าหนึ่งมิติ อันที่จริงแล้วการศึกษาระบบการเมืองด้วยแนวคิดที่มีมิติที่หลากหลายนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่ เพราะในงานของ โรเบิร์ต ดาห์ล (Robert Dahl) ปี 1971 ที่ไม่ได้ใช้คำว่าประชาธิปไตย (democracy) แต่ดาห์ลกลับเสนอคำว่าการปกครองโดยคณะบุคคลบางกลุ่ม (polyarchy) ขึ้นมา โดยอธิบายว่าเป็นระบบที่อาศัยคำอธิบายจากจุดตัดกันของ 2 มิติ ได้แก่ มิติแรกคือ มิติของการแข่งขัน (contestation) หมายถึง สิทธิในการแข่งขันกันเพื่อจะเอาชนะให้ได้มาซึ่งนโยบายที่ตนต้องการ และมิติที่สอง คือ มิติการมีส่วนร่วม (participation) ซึ่งหมายถึง เสรีภาพในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง (Dahl, 1971)

หลังจากงานของดาห์ลก็มีนักวิชาการอีกจำนวนหนึ่งเริ่มพัฒนาการศึกษาในลักษณะนี้กันมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นงานของ โวล์ฟกัง แมร์เคิล (Wolfgang Merkel) ที่ศึกษาระบบอุปถัมภ์จากแนวคิด 3 มิติด้วยกัน ได้แก่ ความชอบธรรมในแนวตั้ง (vertical legitimacy) ความรับผิดชอบในแนวนอน (horizontal accountability) และการบังคับใช้กฎหมาย (rule of law) ควบคู่กันกับการมีรัฐบาลที่มีประสิทธิภาพ (effective government) (Merkel, 2004) หรือนงานของ ลีอาห์ กิลเบิร์ต (Leah Gilbert) และพยาม โมห์ซานิ (Payam Mohseni) ที่พยายามจะเสนอการนำแนวคิดในหลากหลายมิติ เช่น ความสามารถในการแข่งขัน (competitiveness) การแทรกแซงอำนาจจากภายนอก (tutelary interference) และเสรีภาพของประชาชน (civil liberties) เพื่อใช้ในการจำแนกแยกแยะระบบอุปถัมภ์ที่มีรูปแบบแตกต่างกันไม่ใช่ระดับความเข้มข้นที่แตกต่างกัน (differences in kind rather than degree) (Gilbert & Mohseni, 2011, p. 282)

นอกจากนี้ ยังมีงานของ นิโคลาส ฟาน เดอ วัลเล่ (Nicolas van de Walle) ที่มองว่าหากต้องการศึกษาระบบอุปถัมภ์ในภูมิภาคที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของทะเลทรายซาฮารา (sub-Saharan) ไม่ควรละเลยที่จะศึกษาช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่เกิดขึ้นระหว่างที่ระบบเผด็จการกำลังจะล่มสลายด้วย โดยฟาน เดอ วัลเล่ มองว่าช่วงการเปลี่ยนผ่านของระเบียบวิธีคิด (transition paradigm) ที่ว่าสิ้นสุดลงแล้ว แต่สำหรับภูมิภาคที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของทะเลทรายซาฮาราถือว่ายังคงมีอิทธิพลอยู่ เพราะเป็นจุดกำเนิดของเส้นทางสู่พัฒนาทางการเมืองของแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน เพราะฉะนั้น ฟาน เดอ วัลเล่ จึงนำแนวคิดจาก 2 มิติเข้ามาวิเคราะห์ระบบอุปถัมภ์และทำการศึกษาเปรียบเทียบประเทศต่าง ๆ ในบริเวณดังกล่าว กล่าวคือ มิติแรก ได้แก่ การจำแนกจากช่วงเปลี่ยนผ่านของระบบเผด็จการโดยดูว่าผู้นำที่อยู่ใน

ตำแหน่งในขณะนั้นยอมลงจากตำแหน่งโดยดีเพื่อเปิดทางให้ผู้ชนะการเลือกตั้งคนใหม่เข้ามาทำหน้าที่แทน หรือผู้นำที่อยู่ในตำแหน่งในขณะนั้นไม่ยอมลงจากตำแหน่งและผันตัวเองลงแข่งขันจนได้รับชัยชนะเนื่องจากไม่มีผู้ทำชิงที่เข้มแข็งพอ และ*มิตที่สอง* ได้แก่ ความสามารถในการแข่งขันกันของพรรคการเมือง (Van de Walle, 2002) อีกทั้ง ฟาน เดอ วัลเล่ ยังตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง นั่นก็คืออุปสรรคสำคัญที่จุดรั้งไม่ให้ระบอบลูกผสมในประเทศเหล่านี้เปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบประชาธิปไตยได้ มาจากการที่ประเทศเหล่านี้มีผู้นำที่ไม่ยอมเกษียณและดำรงอยู่ในตำแหน่งมาอย่างยาวนาน (Van de Walle, 2002, p. 78)

สุดท้ายคืองานของ มิคาเอล วิเกิล (Mikael Wigell) ที่เริ่มต้นจากการนำเอาฐานรากของแนวคิดของคำว่าประชาธิปไตยแบบเสรี (liberal democracy) มาเป็นตัวตั้งต้น จากคำดังกล่าววิเกิลจำแนกคำศัพท์แยกออกมาเป็น 2 คำ ได้แก่ คำว่าประชาธิปไตย ‘democracy’ และ คำว่าเสรีนิยม ‘liberalism’ โดยเป้าหมายของคำว่า ‘ประชาธิปไตย’ คือ การเกิดขึ้นของประชาธิปไตยของประชาชน (popular government) ในขณะที่เป้าหมายของ ‘เสรีนิยม’ คือการเกิดขึ้นของรัฐบาลที่มีอำนาจแบบจำกัด (limited government) จากฐานรากแนวคิดดังกล่าวจึงนำไปสู่การสร้างคำศัพท์เพื่อจำแนกระบอบลูกผสม 4 รูปแบบขึ้นมาจากการพิจารณาใน 2 มิติ กล่าวคือ *มิตแรก* คือ หลักการปกครองเสียงข้างมากที่มาจากการเลือกตั้ง (electoralism) หมายถึง วิธีการสร้างความชอบธรรมให้กับประชาธิปไตยของประชาชน (popular government) และ *มิตที่สอง* คือ หลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยการจำกัดอำนาจของรัฐบาล (constitutionalism) หมายความว่าวิธีการใช้หลักนิติธรรมในการจำกัดอำนาจของรัฐบาล (limited government) ทั้งนี้วิเกิลได้กำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำของแต่ละมิติ อย่างละ 4 ข้อ รวมเป็น 8 ข้อ และกำหนดเกณฑ์เต็มเต็มของแต่ละมิติ อีกอย่างละ 4 ข้อ รวมเป็น 8 ข้อ (Wigell, 2008) ซึ่งบทความนี้ขอแจกแจงรายละเอียดของตัวชี้วัดในการวิเคราะห์ลักษณะระบอบลูกผสมของวิเกิลในหัวข้อถัดไป เนื่องจากบทความนี้ได้ดึงเอาตัวชี้วัดในส่วนเกณฑ์เต็มเต็มของทั้งมิติหลักการปกครองเสียงข้างมากที่มาจากการเลือกตั้ง (electoralism) และมิติหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน (constitutionalism) ของวิเกิลมาใช้ในการวิเคราะห์ ทั้งนี้สาเหตุที่เลือกตัวชี้วัดจากงานของวิเกิลมาวิเคราะห์ สืบเนื่องมาจากตัวชี้วัดดังกล่าวสามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในแอฟริกาตะวันตกได้หลากหลายจนสามารถจำแนกแยกแยะและจัดกลุ่มได้อย่างเหมาะสม

3. การอธิบายระบอบลูกผสมในแอฟริกาตะวันตกด้วยมิติหลักการปกครองเสียงข้างมากที่มาจาก การเลือกตั้ง (electoralism) ในปัญหาการอยู่ต่อในวาระที่สาม (third term bids) และมิติหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน (constitutionalism) ในปัญหาการตรวจสอบและถ่วงดุล (checks and balances)

วิเกลได้กำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำของมิติหลักการปกครองเสียงข้างมากที่มาจาก การเลือกตั้ง (electoralism) ไว้จำนวน 4 ข้อดังนี้ (1) จัดการเลือกตั้งแบบเสรี (free elections) (2) การเลือกตั้งที่เป็นธรรม (fair elections) (3) การเลือกตั้งที่มีการแข่งขันเกิดขึ้นจริง (competitive elections) และ (4) การเลือกตั้งที่ครอบคลุมประชาชนทุกคน (inclusive elections) ในส่วนของเกณฑ์ขั้นต่ำของมิติหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน (constitutionalism) อีกจำนวน 4 ข้อ ได้แก่ (1) เสรีภาพในการจัดตั้งองค์กร (freedom of organization) (2) เสรีภาพในการแสดงออก (freedom of expression) (3) สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (right to alternative information) และ (4) เสรีภาพจากการไม่ถูกแบ่งแยกทางศาสนาและชาติพันธุ์ (freedom of discrimination) (Wigell, 2008, p. 237) จากเกณฑ์ขั้นต่ำทั้ง 8 ข้อจะพบว่า ระบอบการเมืองของประเทศส่วนใหญ่ในภูมิภาคแอฟริกาตะวันตกไม่มีปัญหาจากเกณฑ์ขั้นต่ำดังกล่าวเลย จึงไม่น่าจะเป็นสาเหตุให้ถูกพิจารณาว่าเป็นระบอบลูกผสมแต่อย่างไรรักดี หากพิจารณาเพิ่มเติมในส่วนของเกณฑ์เพิ่มเติมของทั้งมิติหลักการปกครองเสียงข้างมากที่มาจาก การเลือกตั้ง และมิติหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน จะพบว่าระบอบการเมืองในภูมิภาคแอฟริกาตะวันตกมีปัญหาอย่างชัดเจน

ในกรณีเกณฑ์เพิ่มเติมของมิติหลักการปกครองเสียงข้างมากที่มาจาก การเลือกตั้ง จำนวน 4 ข้อ ได้แก่ (1) การเสริมอำนาจในการเลือกตั้ง การละเมิดข้อนี้ เช่น การมีกระบวนการบางอย่างในการคัดเลือกบุคคลเพื่อเข้าไปทำหน้าที่ปกครองเพื่อทดแทนวิธีการเลือกตั้ง (2) ความซื่อสัตย์สุจริตในการเลือกตั้ง การละเมิดข้อนี้ เช่น การจงใจบิดเบือนหรือเอนเอียงกฎการเลือกตั้งโดยเจตนา (3) อำนาจอธิปไตยในการเลือกตั้ง การละเมิดข้อนี้ เช่น การใช้กลไกอำนาจสำรอง (reserved domains) ของกลุ่มอำนาจเก่าที่จำเป็นต้องมีกลไกบางอย่างถูกสงวนไว้เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตย หรืออำนาจปกครองถูกแทรกแซงจากภายนอก (tutelary government) และ (4) ความศักดิ์สิทธิ์ของผลการเลือกตั้ง การละเมิดข้อนี้ เช่น บุคคลที่ได้รับการเลือกตั้งถูกขัดขวางไม่ให้ดำรงตำแหน่งตามรัฐธรรมนูญ (Wigell, 2008, pp. 238-240) บทความนี้มีข้อเสนอว่า ข้อที่ 1 การเสริมอำนาจในการเลือกตั้ง ประเทศส่วนใหญ่

ในภูมิภาคแอฟริกาตะวันตกไม่มีปัญหาในข้อนี้เท่าไรนัก เนื่องจากต่อให้มีผู้นำที่เป็นเผด็จการ ผู้นำเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มาจากการเลือกตั้งแทบทั้งสิ้น โดยเฉพาะตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา นั้นแสดงให้เห็นชัดเจนว่าในยุคปัจจุบันการเลือกตั้งนั้นมีความหมาย (Election matters.) แต่ในข้อ 2, 3 และ 4 กลับพบว่าไม่มีปัญหาอย่างชัดเจน อาทิ ปัญหาจากข้อ 2 ความซื่อสัตย์สุจริตในการเลือกตั้ง ในกรณีของสาธารณรัฐชาติประธานาธิบดีไอดริสส์ เดบี (Idriss Déby) ที่เคยเป็นผู้นำในการทำรัฐประหารซึ่งปัจจุบันกลายเป็นประธานาธิบดี เขาได้ทำการตรารัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นมาในปี 2018 เพื่อต่ออายุวาระการดำรงตำแหน่งของตนเองต่อไปอีก 2 สมัย และยังได้แก้ไขรัฐธรรมนูญเปลี่ยนแปลงจากวาระ 5 ปีเป็นวาระ 6 ปี ทำให้ปัจจุบันเดบีดำรงตำแหน่งในสมัยที่ 6 ตั้งแต่ปี 2021 (“Chad presidential election,” 2021; Siegle & Cook, 2021) ปัญหาจากข้อ 3 อำนาจอธิปไตยในการเลือกตั้ง พบว่ามีในบางประเทศ เช่น ในปี 2023 สาธารณรัฐไนเจอร์มีการใช้กลไกอำนาจสำรองของทหารในการกักขังอดีตนายกรัฐมนตรีโมฮาเหม็ด บาซุม (Mohamed Bazoum) (Transparency International Defence & Security, 2024) และมีอำนาจแทรกแซงจากภายนอก (tutelary power intervention) เช่น จีน ได้เข้ามามีส่วนอย่างมากในการลอบบี้เพื่อให้รัฐบาลที่มาจากเลือกตั้งของสาธารณรัฐกานาออกนโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อผลประโยชน์ของตนเอง (Amoh, 2024; Nyarko, 2024) และ ปัญหาจากข้อ 4 ความศักดิ์สิทธิ์ของผลการเลือกตั้ง พบว่าบางประเทศตัวแสบแสดง เช่น ทหาร มีอิทธิพลสามารถที่จะทำการคว่ำบาตรผลการเลือกตั้งได้ หากผลลัพธ์ไม่เป็นไปตามที่ตนปรารถนาได้ เช่น กรณีของสาธารณรัฐไนเจอร์ ปี 2023 จากการที่ประธานาธิบดีโมฮาเหม็ด บาซุม ถูกยึดอำนาจโดยกลุ่มคนใกล้ชิดที่ทำหน้าที่อารักขากักขังไว้ในบ้านพักเนื่องจากไม่พอใจผลการเลือกตั้ง (Naadi & Macaulay, 2025) เป็นต้น

เพราะฉะนั้นหากกล่าวโดยสรุปจากเกณฑ์เต็มเต็มของมิติหลักการปกครองเสียงข้างมากที่มาจากเลือกตั้ง พบว่ามีปัญหาโดยเฉพาะในข้อ 2, 3, 4 ปัญหาของทั้ง 3 ข้อดังกล่าวส่งผลต่อการเอื้อให้เกิดปรากฏการณ์ของการดำรงตำแหน่งทางการเมืองของผู้นำที่เกินกว่าวาระที่กำหนด ซึ่งประเทศส่วนใหญ่ (2 ใน 3) ในภูมิภาคแอฟริกาตะวันตกในส่วภาคพื้นทวีป อันได้แก่ สาธารณรัฐเบนิน (Republic of Benin) สาธารณรัฐแคเมอรูน (Republic of Cameroon) สาธารณรัฐชาติ สาธารณรัฐโกตดิวัวร์ สาธารณรัฐอิเควทอเรียลกินี (Republic of Equatorial Guinea) สาธารณรัฐแกมเบีย (Republic of The Gambia) สาธารณรัฐกานา สาธารณรัฐกินี สาธารณรัฐไลบีเรีย

(Republic of Liberia) สหพันธ์สาธารณรัฐไนจีเรีย สาธารณรัฐเซียร์ราลีโอน (Republic of Sierra Leone) และสาธารณรัฐโตโก ต่างก็ปกครองด้วยระบอบประธานาธิบดี เป็นประมุข ดังนั้นผู้นำฝ่ายบริหารจึงถูกจำกัดวาระอยู่ได้เพียงแค่ 2 วาระหรือระยะเวลา 8 ปีเท่านั้น แต่จากปรากฏการณ์ทางการเมืองจะพบว่า มีประเทศจำนวนมากที่ผู้นำดำรงตำแหน่งอยู่ต่อในวาระที่ 3 (หรือเกินกว่าวาระที่ 3) เช่น สาธารณรัฐแคเมอรูน ประธานาธิบดี พอล บิยา (Paul Biya) คนปัจจุบัน เริ่มดำรงตำแหน่งเป็นประมุขประเทศมาตั้งแต่ปี 1982 จากผลการเลือกตั้งในปี 2018 ดำรงตำแหน่งอยู่ในวาระที่ 7 (วาระ 7 ปี) ซึ่งนับว่าเป็นประธานาธิบดีที่ดำรงตำแหน่งมาอย่างยาวนานที่สุดของแอฟริกา, สาธารณรัฐชาติ ประธานาธิบดี ไอตริสส์ เดปี จากการเลือกตั้งครั้งล่าสุดในปี 2016 ดำรงตำแหน่งอยู่ในวาระที่ 5 (วาระ 5 ปี) สาธารณรัฐโกตดิวัวร์ ประธานาธิบดี อะลัสซาน วาตารา (Alassane Ouattara) จากการเลือกตั้งครั้งล่าสุดในปี 2020 ดำรงตำแหน่งอยู่ในวาระที่ 3 (วาระ 5 ปี) สาธารณรัฐอิเควทอเรียลกินี ประธานาธิบดี พันเอกพิเศษ เตโอโดโร โอเบียง อ็องเกมา อึมบาไซโก (Brigadier General Teodoro Obiang Nguema Mbasogo) จากการเลือกตั้งครั้งล่าสุดในปี 2022 ดำรงตำแหน่งอยู่ในวาระที่ 6 (วาระ 7 ปี) สาธารณรัฐกินี ประธานาธิบดี อัลฟา กงเด (Alpha Condé) จากการเลือกตั้งครั้งล่าสุดในปี 2020 ดำรงตำแหน่งอยู่ในวาระที่ 3 (วาระ 5 ปี) และสาธารณรัฐโตโก ประธานาธิบดี โฟร์ นาซิงเบ (Faure Gnassingbé) การเลือกตั้งครั้งล่าสุดในปี 2020 ดำรงตำแหน่งอยู่ในวาระที่ 4 (วาระ 5 ปี) (Siegle & Cook, 2021) เป็นต้น ซึ่งผู้เขียนขอเรียกชื่อปัญหานี้ว่า ‘third term bids’ หรือ การขอลงแข่งเป็นวาระที่สาม

ในกรณีเกณฑ์เพิ่มเติมของมติหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน จำนวน 4 ข้อ ได้แก่ (1) ความรับผิดชอบของฝ่ายบริหาร การละเมิดข้อนี้ เช่น การที่ฝ่ายบริหารละเมิดในหน้าที่ที่ไม่ได้รับอนุญาต (2) ความรับผิดชอบที่มาจาก การตรวจสอบตามกฎหมาย การละเมิดข้อนี้ เช่น ฝ่ายตุลาการเข้ามาแทรกแซง การเมือง (3) ความซื่อสัตย์สุจริตของระบบราชการ การละเมิดข้อนี้ เช่น การทุจริตคอร์รัปชัน และ (4) ความรับผิดชอบของรัฐบาลท้องถิ่น การละเมิดข้อนี้ เช่น การปรากฏอยู่ของพื้นที่สีน้ำตาล (brown area) ที่อำนาจรัฐส่วนกลางเข้าไปไม่ถึง (Wigell, 2008, pp. 240–241) บทความนี้มีข้อเสนอว่า ทั้ง 4 ข้อล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคแอฟริกาตะวันตกกำลังเผชิญ กล่าวคือ ปัญหาข้อ 1 ความรับผิดชอบของฝ่ายบริหาร เช่น กรณีของสาธารณรัฐเซเนกัล ในปี 2024 จากการที่ประธานาธิบดีแม็กกี ซอล (Macky Sall) พยายามเลื่อนการเลือกตั้ง

ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นความพยายามขยายอำนาจเกินขอบเขตรัฐธรรมนูญ เป็นเหตุให้ศาลรัฐธรรมนูญของเซเนกัลได้ตัดสินว่าการเลื่อนเลือกตั้งนี้ผิดกฎหมาย (Africa Center for Strategic Studies, 2024) ข้อ 2 ความรับผิดชอบที่มาจาก การตรวจสอบตามกฎหมาย เช่น ในกรณีของสาธารณรัฐโตโก เกิดมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับการปฏิรูปรัฐธรรมนูญที่ถูกมองว่าเป็น ‘รัฐประหารทางกฎหมาย’ เนื่องจากการแก้ไขกฎหมายมีเป้าหมายเพื่อให้ประธานาธิบดีฟิร่ นัสซิงเบ สามารถคงอำนาจต่อไปได้ ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้ปฏิเสธคำร้องของฝ่ายค้านที่ต้องการให้การแก้ไขดังกล่าวเป็นโมฆะ เป็นเหตุให้เกิดข้อกังขาว่าการเมืองครอบงำระบบตุลาการของประเทศ (Abatan, 2024) ข้อ 3 ความซื่อสัตย์สุจริตของระบบราชการ เช่น รัฐบาลในภูมิภาคนี้ยังคงล้มเหลวในการจัดการปัญหาการทุจริต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปราบปรามนักเคลื่อนไหวที่เปิดโปงการคอร์รัปชัน ตัวอย่างเช่น นักข่าวและนักเคลื่อนไหวในสาธารณรัฐไนเจอร์ และสาธารณรัฐโตโกถูกดำเนินคดีไปจนถึงการถูกลอบสังหาร เนื่องจากรายงานเกี่ยวกับการคอร์รัปชันในระบบราชการ (Amnesty International, 2023) และปัญหาข้อ 4 ความรับผิดชอบของรัฐบาลท้องถิ่น เป็นปัญหาที่เกิดจากบางประเทศในภูมิภาคยังปรากฏให้เห็นถึงพื้นที่สีน้ำตาลที่มีกลุ่มล่ำเสียดและค้ายาเสพติด กลุ่มโจรสลัดที่ปล้นสะดมในอ่าวกินี เช่น ที่เกิดขึ้นในสาธารณรัฐอิเควทอเรียลกินี สาธารณรัฐโกตดิวัวร์ และสาธารณรัฐไนจีเรีย (The Maritime Executive, 2024) ลัทธิก่อการร้ายและกลุ่มก่อการร้ายที่ซ่อนตัวอยู่ เช่น กรณีกลุ่มก่อการร้ายโบโก ฮาราม (Boko Haram) ในสหพันธ์สาธารณรัฐไนจีเรีย (Al Jazeera, 2024) ซึ่งอำนาจของรัฐบาลจากส่วนกลางเข้าไปตรวจสอบได้ไม่ทั่วถึง กล่าวโดยสรุปปัญหาทั้ง 4 ข้อล้วนแต่เกิดขึ้นจากการขาดกลไกในตรวจสอบและถ่วงดุลผู้นำฝ่ายบริหาร ซึ่งบทความนี้ขอเรียกชื่อปัญหาที่มาจากเกณฑ์ส่วนเติมเต็มของมิติหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนนี้แบบเหมารวมว่า ‘check and balance problems’ หรือ การขาดกลไกตรวจสอบและถ่วงดุล ทั้งนี้ บทความฉบับนี้ขอเสนอแนวทางการจำแนกวิธีการที่ทำให้ผู้นำฝ่ายบริหารสามารถอยู่ต่อในวาระที่ 3 ออกเป็น 4 ประเภท ดังต่อไปนี้

ประเภทที่ 1 ใช้กลไกรัฐสภา แก้ไขรัฐธรรมนูญแล้วให้รัฐสภารับรองว่าอยู่ต่อในวาระที่สามได้ เช่น สาธารณรัฐโตโกในปี 2002 ที่มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญทำให้ประธานาธิบดีเอยาเดมา นัสซิงเบ (Eyadéma Gnassingbé) อยู่ในตำแหน่งไปนานถึง 38 ปี (Abatan & Toupane, 2017) และสาธารณรัฐแคเมอรูนในปี 2008 มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่นำไปสู่การขยายอำนาจของประธานาธิบดี พอล บิยา โดยรัฐสภาได้อนุมัติการยกเลิกข้อจำกัดวาระการดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดี

ซึ่งก่อนหน้ากำหนดไว้ที่ 2 วาระ 7 ปี ทำให้บิยาสามารถดำรงตำแหน่งได้อย่างไม่มีกำหนด (Enonchong, 2022) (ปัญหาที่เกิดจากส่วนเติมเต็มของมิติหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน ข้อ 1 ความรับผิดชอบของฝ่ายบริหาร จากการขาดกลไกตรวจสอบและถ่วงดุลฝ่ายบริหาร และข้อ 3 ความซื่อสัตย์สุจริตของระบบราชการ จากปัญหาการคอร์รัปชัน)

ประเภทที่ 2 ใช้กลไกการลงประชามติ แก่รัฐธรรมนูญแล้วให้ประชาชนลงประชามติว่าอยู่ต่อในวาระที่สามได้ เช่น สาธารณรัฐกินีในปี 2001 ได้จัดให้มีการลงประชามติแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้ประธานาธิบดีลียงซานา คอนเต (Lansana Conté) สามารถดำรงตำแหน่งเกิน 2 วาระได้ อีกทั้งยังมีการแก้ไขขยายระยะเวลาวาระจาก 5 ปีเป็น 7 ปี และยกเลิกข้อจำกัดอายุสูงสุดของประธานาธิบดีที่อายุ 70 ปี (Voice of America: VOA, 2009a) สาธารณรัฐชาดในปี 2005 ที่มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญผ่านการลงประชามติ เพื่อยกเลิกข้อจำกัดวาระดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดีเปิดทางให้ประธานาธิบดีไอโดริสส์ เดบี สามารถลงสมัครรับเลือกตั้งต่อไปได้อย่างไม่จำกัด (The New Humanitarian, 2005) และสาธารณรัฐไนเจอร์ในปี 2009 มีการลงประชามติแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อขยายวาระดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดีมามาดู ทันจา (Mamadou Tandja) และยกเลิกการจำกัดวาระการดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดี ทำให้เขาสามารถอยู่ในอำนาจต่อไปได้ (VOA, 2009b) (ปัญหาที่เกิดจากส่วนเติมเต็มของมิติหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน ข้อ 1 ความรับผิดชอบของฝ่ายบริหาร จากการขาดกลไกตรวจสอบและถ่วงดุลฝ่ายบริหาร และข้อ 3 ความซื่อสัตย์สุจริตของระบบราชการ จากปัญหาการคอร์รัปชัน)

ประเภทที่ 3 ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นมา ให้ประชาชนลงประชามติแล้วผู้นำฝ่ายรัฐบาลคนเก่าหากชนะการเลือกตั้งในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ให้นับวาระเสมือนหนึ่งว่าได้เริ่มต้นดำรงตำแหน่งใหม่ เช่น สาธารณรัฐโกตดิวัวร์ในปี 2016 ได้ทำประชามติเพื่อรับรองรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งหนึ่งในประเด็นที่เป็นที่ถกเถียงคือการตีความว่าการดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดีอะลัสซาน วาตารา จะถูกนับใหม่หรือไม่ ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้พรรค Rally of Houphouëtists for Democracy and Peace: RHDP ของนายวาตาราอ้างว่าเขาสามารถลงสมัครรับเลือกตั้งใหม่ได้เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับปี 2016 ได้เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็น “สาธารณรัฐที่สาม” ทำให้การดำรงตำแหน่งก่อนหน้าของเขาภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปี 2000 ไม่ถูกนับรวม (Institute for Security Studies: ISS Africa, 2020) สาธารณรัฐชาดในปี 2018 รัฐสภาสาธารณรัฐชาดได้อนุมัติรัฐธรรมนูญ

ฉบับใหม่ที่ขยายอำนาจของประธานาธิบดีโอดริสส์ เดบี ทำให้เขาสามารถดำรงตำแหน่งต่อไปได้จนถึงปี 2033 โดยรัฐธรรมนูญใหม่กำหนดให้วาระของประธานาธิบดีเป็น 6 ปี (เดิม 5 ปี) และกำหนดให้ประธานาธิบดีสามารถดำรงตำแหน่งได้ 2 สมัย อย่างไรก็ตามการจำกัดวาระดังกล่าวไม่ได้มีผลย้อนหลัง จึงทำให้เดบีสามารถดำรงตำแหน่งได้อีก 2 วาระหลังการเลือกตั้งในปี 2021 (Reuters, 2018) และสาธารณรัฐกินีในปี 2020 ได้จัดการลงประชามติร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญที่เปิดทางให้ประธานาธิบดีอาลฟา กงเด สามารถเริ่มนับวาระการดำรงตำแหน่งใหม่ได้หากชนะการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญใหม่นี้ โดยรัฐบาลอ้างว่ารัฐธรรมนูญฉบับใหม่นั้นเป็นการ “reset” การนับวาระของประธานาธิบดี (Al Jazeera, 2020) (ปัญหาที่เกิดจากส่วนเติมเต็มของมิติหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน ข้อ 1 ความรับผิดชอบของฝ่ายบริหาร จากการขาดกลไกตรวจสอบและถ่วงดุลฝ่ายบริหาร และข้อ 3 ความซื่อสัตย์สุจริตของระบบราชการ จากปัญหาการคอร์รัปชัน)

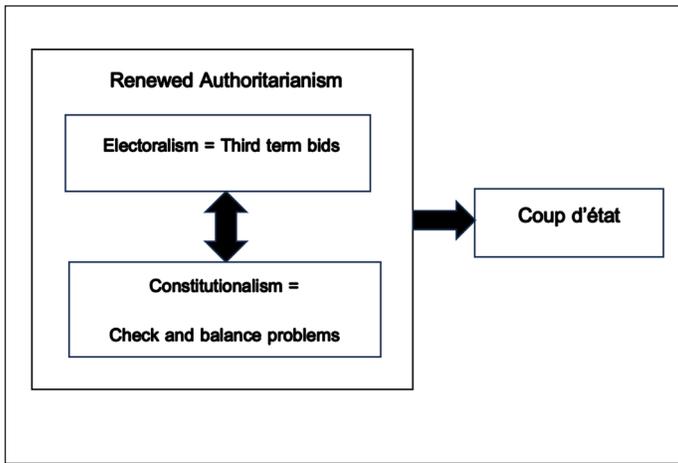
ประเภทที่ 4 ใช้ตุลาการในการตัดสินเพื่ออยู่ต่อในวาระที่สามได้ เช่น สาธารณรัฐเซเนกัล ในปี 2012 ที่ศาลรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐเซเนกัลมีคำวินิจฉัยอนุญาตให้ประธานาธิบดีอับดุลลาเย วาเด ลงสมัครรับเลือกตั้งวาระที่ 3 ได้ แม้ว่ารัฐธรรมนูญที่แก้ไขในปี 2001 จะกำหนดวาระของประธานาธิบดีไว้เพียง 2 วาระ แต่ศาลวินิจฉัยว่าวาระแรกของเขา (2000–2007) ไม่อยู่ภายใต้ข้อกำหนดใหม่นี้ จึงนับว่าวาระแรกยังไม่ถูกนับตามรัฐธรรมนูญที่แก้ไขแล้ว ทำให้เขามีสิทธิสมัครอีกครั้งในปี 2012 (VOA, 2012) (ปัญหาที่เกิดจากส่วนเติมเต็มของมิติหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน ข้อ 2 ความรับผิดชอบที่มาจากการตรวจสอบตามกฎหมาย จากการขาดกลไกตรวจสอบฝ่ายตุลาการ และข้อ 3 ความซื่อสัตย์สุจริตของระบบราชการ จากปัญหาการคอร์รัปชัน)

จากปัจจัยการขาดเกณฑ์เติมเต็มในส่วนของมิติหลักการปกครองเสียงข้างมากที่มาจากการเลือกตั้งที่นำไปสู่ปัญหาการขอยุ่ต่อในวาระที่สาม และปัจจัยการขาดเกณฑ์เติมเต็มในส่วนของมิติหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่นำไปสู่ปัญหาการขาดกลไกตรวจสอบถ่วงดุล จะพบว่าทั้งสองปัจจัยต่างส่งผลกระทบต่อกันและกัน โดยในด้านหนึ่งส่งผลให้สถาบันการเมืองขาดกลไกตรวจสอบถ่วงดุลในแนวราบที่มีประสิทธิภาพ จนเป็นผลให้เกิดปัญหาการขอยุ่ต่อในวาระที่สามของผู้นำฝ่ายบริหารในอีกด้านหนึ่ง ด้วยเหตุนี้การที่หลายประเทศในภูมิภาคแอฟริกาตะวันตกมีผู้นำฝ่ายบริหารที่ดำรงตำแหน่งต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลายาวนานจนสามารถ

ทำให้กลไกในการตรวจสอบและถ่วงดุลเป็นไปในทิศทางที่เอื้อประโยชน์มากกว่า การขัดขวางการอยู่ต่อของผู้นำในวาระที่ 3 ของตนเองนั้น ได้ส่งผลในทำนองที่ว่า ต่อให้มีการเลือกตั้ง ผู้นำฝ่ายบริหารก็มักจะได้รับชัยชนะ และยังคงดำรงตำแหน่ง อยู่ต่อเกินวาระต่อไปเรื่อย ๆ トラาบไตที่สถาบันทางการเมืองที่มีอยู่ยังคงเอื้ออำนาจ ให้ผู้นำเหล่านี้ยังคงสืบทอดอำนาจต่อไปได้ ดังที่ ฮวน ลินซ์ (Juan Linz) เสนอว่า ลักษณะดังกล่าวเป็นจุดอ่อนของระบอบประธานาธิบดี เนื่องจากการใช้อำนาจ อย่างเบ็ดเสร็จของผู้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีอาจทำให้เกิดการบิดเบี้ยว ของสถาบันทางการเมืองจนส่งผลให้เกิดปัญหาการมี ‘ผู้นำที่แข็งแกร่ง’ (strongman) หรือ ‘ประธานาธิบดีตลอดชีพ’ (president-for-life) ได้ (Linz, 1970; Riggs, 1993; Linz & Valenzuela, 1994; Mainwaring & Shugart, 1997)

ลักษณะของระบอบลูกผสมที่เห็นอย่างชัดเจนจากปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ จึงเป็นที่มาของชื่อระบอบใหม่ซึ่งบทความฉบับนี้พยายามพิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าสามารถ อธิบายคุณลักษณะได้ดีกว่าการใช้ชื่อเรียกระบอบลูกผสมแบบเดิมที่นักวิชาการ ผู้ที่ศึกษาระบอบลูกผสมในอดีตเคยใช้กันมา โดยบทความนี้ขอเสนอระบอบ ลูกผสมใหม่ ซึ่งมีชื่อเรียกว่า ระบอบเผด็จการอำนาจนิยมต่อวาระ หรือ ‘renewed authoritarianism’ ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคแอฟริกาตะวันตก โดยสาเหตุที่ใช้คำว่า ‘authoritarianism’ มาเป็นฐานรากของแนวคิดเนื่องจากการที่เกณฑ์ส่วนเดิมเดิม ของทั้งมิติหลักการปกครองเสียงข้างมากที่มาจากการเลือกตั้ง และมีมิติหลักการ ปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนยังมีไม่ครบถ้วน จึงยังไม่สามารถอธิบายด้วย ระบอบเสรีประชาธิปไตยได้ ในขณะที่เดียวกันการใช้คำคุณศัพท์ที่มาขยายว่า ‘renewed’ นั้น มาจากปรากฏการณ์การอยู่ต่อวาระสาม ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นจริง ในภูมิภาคแอฟริกาตะวันตกที่ผู้นำฝ่ายบริหารซึ่งก็คือประธานาธิบดีที่มาจากการเลือกตั้ง และถึงแม้ว่าการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นเป็นไปตามระบบวาระ แต่พอถึง กำหนดสิ้นสุดวาระในการดำรงตำแหน่ง ผู้นำก็จะหาช่องทางในระบบการเมือง เพื่อที่จะต่ออายุ (renew) ให้ตนเองสามารถอยู่ต่อในวาระที่ 3 (หรือเกินกว่าวาระที่ 3) นั้นเอง โดยสามารถใช้แผนภาพเพื่อประกอบการอธิบายได้ ดังภาพ 1

ภาพ 1 องค์ประกอบของระบอบ Renewed Authoritarianism อันนำไปสู่การรัฐประหาร

ที่มา: ผู้เขียน

จากภาพ 1 แสดงให้เห็นกลไกของระบอบลูกผสมที่เรียกว่าระบอบเผด็จการอำนาจนิยมต่อวาระที่เกิดขึ้นมาจากปัจจัยของปัญหาการขอยุ่ต่อวาระที่สามของผู้นำฝ่ายบริหาร ซึ่งมีอิทธิพลซึ่งกันและกันต่อยุ่ต่อปัจจัยของปัญหาการขาดการตรวจสอบและถ่วงดุลของสถาบันทางการเมือง จนส่งผลให้เกิดวังวนของการมีผู้นำที่ดำรงตำแหน่งต่อไปเรื่อย ๆ โดยไม่มีวาระที่ตายตัวในทางปฏิบัติ ซึ่งการจะหลุดพ้นออกจากวังวนของปัญหาเช่นนี้ หลายประเทศในภูมิภาคแอฟริกาตะวันตกมักเลือกใช้รัฐประหารมาเป็นเครื่องมือในการตัดปมปัญหาที่เป็นทางตันทางการเมือง หรือ ‘Coup d’etat as a way to cut the Gordian knot’ กล่าวคือ ปมวังวนของปัญหาของการอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการอำนาจนิยมต่อวาระที่ไม่มีวันจะจบสิ้น

4. บทสรุป

ในศตวรรษที่ 21 ปรากฏการณ์การเกิดรัฐประหารจำนวน 12 ครั้ง ในภูมิภาคแอฟริกาตะวันตกสะท้อนให้เห็นภาพของปัญหาที่อยู่บนปลายยอดของภูเขาน้ำแข็งที่โผล่ตระหง่านขึ้นมาเหนือน้ำให้เห็นกันอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม หากลองดำลงไปดูใต้น้ำจะพบว่าภูเขาน้ำแข็งก้อนดังกล่าวเกิดจากการทับถมกันของรากเหง้าของปัญหาที่สะสมกันมาเป็นเวลานาน ไม่ว่าจะเป็นจากปัญหาการที่ผู้นำฝ่ายรัฐบาลขอยุ่ต่อในวาระที่สาม หรือปัญหาจากการขาดกลไกในการตรวจสอบและถ่วงดุล

การทำงานของฝ่ายรัฐบาล ซึ่งปัญหาที่อยู่ใต้น้ำทั้งสองนี้ต่างก็มีอิทธิพลต่อกัน จนกระทั่งกลายเป็นที่มาของระบอบการเมืองแบบลูกผสมที่เกิดขึ้นมาเพื่ออธิบาย กรณีศึกษาเฉพาะในภูมิภาคนี้ที่เรียกว่า “ระบอบเผด็จการอำนาจนิยมต่อวาระ” ซึ่งบทความนี้เสนอว่าระบอบลูกผสมดังกล่าวคืออุปสรรคสำคัญที่ทำให้ประเทศเหล่านี้ ยังคงไม่สามารถก้าวข้ามไปสู่ระบอบประชาธิปไตยได้สำเร็จ อย่างไรก็ตามข้อจำกัด ที่สำคัญของการนำระบอบเผด็จการอำนาจนิยมต่อวาระไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาอื่น ๆ คือ ระบอบลูกผสมดังกล่าวเหมาะสมที่จะประยุกต์ใช้กับประเทศที่มีการปกครองแบบประธานาธิบดีที่มีการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งไว้สองวาระ เท่านั้น ดังนั้นการนำไปประยุกต์ใช้กับการปกครองรูปแบบอื่น เช่น แบบรัฐสภาหรือแบบ กึ่งประธานาธิบดีอาจพบข้อจำกัดต่อการนำไปประยุกต์ใช้ได้ อย่างไรก็ตามก็อาจจะ เป็นการเปิดโอกาสให้มีการทดสอบระบอบเผด็จการอำนาจนิยมต่อวาระกับรูปแบบ การปกครองอื่น ๆ ในอนาคต อีกทั้งสามารถต่อยอดการศึกษาะบอบเผด็จการ อำนาจนิยมต่อวาระว่าสามารถนำไปสู่การทำให้รัฐประหารในลักษณะที่แตกต่างกันได้ อย่างไร

References

- Abatan, J. E. (2024, March 12). *Hasty constitutional reforms deepen tensions in Togo*. Retrieved April 4, 2025, from <https://issafrica.org/iss-today/hasty-constitutional-reforms-deepen-tensions-in-togo>
- Abatan, J. E., & Toupane, P. M. (2017, September 12). *No time to waste in implementing Togo's reforms*. Retrieved December 27, 2021 from <https://issafrica.org/iss-today/no-time-to-waste-in-implementing-togos-reforms>
- Abebe, A. K. (2021, September 20). Denounce Guinea's coup—and incumbent leaders' abuses of power. *Foreign Policy*. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2021/09/20/guinea-coup-au-ecowas-incumbents-constitutional/>
- Africa Center for Strategic Studies. (2024, January 17). *Senegal: March 24, 2024 elections*. Retrieved April 4, 2025, from <https://africacenter.org/spotlight/2024-elections/senegal/>

- Al Jazeera. (2020, August 7). *Guinea's president Alpha Conde picked to run for third term*. Retrieved December 27, 2021 from <https://www.aljazeera.com/news/2020/8/7/guineas-president-alpha-conde-picked-to-run-for-third-term>
- Al Jazeera. (2024, September 4). *Dozens killed in Boko Haram attack on village in northeastern Nigeria*. Retrieved April 4, 2025, from <https://www.aljazeera.com/news/2024/9/4/dozens-killed-in-boko-haram-attack-on-village-in-northeastern-nigeria>
- Amnesty International. (2023, July 11). *Africa: Anti-corruption fight in peril—crack-down on anti-corruption human rights defenders in West and Central Africa*. Retrieved April 4, 2025, from <https://www.amnesty.org/en/documents/afr01/6978/2023/en/>
- Amoh, J., Jr. (2024, July 22). China, Ghana celebrate deepening military cooperation on PLA's 97th anniversary. *Ghana News Agency*. Retrieved from https://gna.org.gh/2024/07/china-ghana-celebrate-deepening-military-cooperation-on-plas-97th-anniversary/#google_vignette
- Bangoura, D. (2015). Transition to democratic governance in Guinea. In A. Bryden & F. Chappuis (Eds.), *Learning from West African experiences in security sector governance* (pp. 37–59). London: Ubiquity Press.
- Boix, C., & Svolik, M. W. (2013). The foundations of limited authoritarian government: Institutions, commitment, and power-sharing in dictatorships. *The Journal of Politics*, 75(2), 300–316. <https://doi.org/10.1017/s0022381613000029>
- Brownlee, J. (2009). Portents of pluralism: How hybrid regimes affect democratic transitions. *American Journal of Political Science*, 53(3), 515–532. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2009.00384.x>
- Carothers, T. (2002). The end of the transition paradigm. *Journal of Democracy*, 13(1), 5–21. <https://doi.org/10.1353/jod.2002.0003>
- Chad presidential election: Idriss Déby seeks sixth term amid boycott. (2021, April 12). *BBC News*. Retrieved <https://www.bbc.com/news/world-africa-56708261>

- Collier, D., & Levitsky, S. (1997). Democracy with adjectives: Conceptual innovation in comparative research. *World Politics*, 49(3), 430–451. <https://doi.org/10.1353/wp.1997.0009>
- Collier, D., & Mahon, J. E. (1993). Conceptual “stretching” revisited: Adapting categories in comparative analysis. *The American Political Science Review*, 87(4), 845–855. <https://doi.org/10.2307/2938818>
- Dahl, R. A. (1971). *Polyarchy: Participation and opposition*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Diamond, L. (2002). Thinking about hybrid regimes. *Journal of Democracy*, 13(2), 21–35. <https://doi.org/10.1353/jod.2002.0025>
- Diamond, L., Linz, J., & Lipset, S. M. (1995). *Democracy in developing countries*. Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Enonchong, L. S. (2022). Unconstitutional constitutional amendment or constitutional dismemberment? a reappraisal of the presidential term limit amendment in Cameroon. *Global Constitutionalism*, 11(2), 274–296. <https://doi.org/10.1017/S2045381721000290>
- Epstein, D. L., Bates, R., Goldstone, J., Kristensen, I., & O’Halloran, S. (2006). Democratic transitions. *American Journal of Political Science*, 50(3), 551–569. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3694234>
- Gandhi, J., & Przeworski, A. (2007). Authoritarian institutions and the survival of autocrats. *Comparative Political Studies*, 40(11), 1279–1301. <https://doi.org/10.1177/0010414007305817>
- Gilbert, L., & Mohseni, P. (2011). Beyond authoritarianism: The conceptualization of hybrid regimes. *Studies in Comparative International Development*, 46, 270–297. <https://doi.org/10.1007/s12116-011-9088-x>
- Howard, M. M., & Roessler, P. G. (2006). Liberalizing electoral outcomes in competitive authoritarian regimes. *American Journal of Political Science*, 50(2), 365–381. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2006.00189.x>
- Institute for Security Studies (ISS Africa). (2020, August 26). *Côte d’Ivoire and the third-term virus*. Retrieved December 27, 2021 from <https://issafrica.org/pscreport/psc-insights/cote-divoire-and-the-third-term-virus>

- Karl, T. L. (1995). The hybrid regimes of Central America. *Journal of Democracy*, 6(3), 72–86. <https://doi.org/10.1353/jod.1995.0049>
- Levitsky, S., & Way, L. (2002). Elections without democracy: The rise of competitive authoritarianism. *Journal of Democracy*, 13(2), 51–65. <https://doi.org/10.1353/jod.2002.0026>
- Lindberg, S. (2009). *Democratization by elections: A new mode of transition*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Linz, J. J. (1970). The perils of presidentialism. *Journal of Democracy*, 1(1), 51–69. Retrieved from <https://muse.jhu.edu/article/225694>
- Linz, J. J. (2000). *Totalitarian and authoritarian regimes*, Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Linz, J. J., & Valenzuela, A. (1994). *The failure of presidential democracy in Latin America*. Baltimore, MD: John Hopkins University Press.
- Lust-Okar, E. (2004). Divided they rule: The management and manipulation of political opposition. *Comparative Politics*, 36(2), 159–179. <https://doi.org/10.2307/4150141>
- Magaloni, B. (2006). *Voting for autocracy: Hegemonic party survival and its demise in Mexico*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Mainwaring, S., & Shugart, M. (1997). *Presidentialism and democracy in Latin America*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- McGowan, P. J. (2003). African military coups d'état, 1956–2001: Frequency, trends and distribution. *The Journal of Modern African Studies*, 41(3), 339–370. <https://doi.org/10.1017/S0022278X0300435X>
- Merkel, W. (2004). Embedded and defective democracies. *Democratization*, 11(5), 33–58. <https://doi.org/10.1080/13510340412331304598>
- Morgenbesser, L. (2014). Elections in hybrid regimes: Conceptual stretching revived. *Political Studies*, 62(1), 21–36. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12020>
- Morlino, L. (2009). Are there hybrid regimes? or are they just an optical illusion?. *European Political Science Review*, 1(2), 273–296. <https://doi.org/10.1017/S1755773909000198>

- Mufti, M. (2018). What do we know about hybrid regimes after two decades of scholarship?. *Politics and Governance*, 6(2), 112–115. <https://doi.org/10.17645/pag.v6i2.1400>
- Munck, G. (2015). Democratic transitions. In J. D. Wright (Ed.), *International Encyclopedia of the social & behavioral sciences* (pp. 97–100). Oxford, UK: Elsevier.
- Naadi, T., & Macaulay, C. (2025, April 2). Niger’s military leaders free ministers, but not ousted president. *BBC News*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/articles/c4g2xzvnxdko>
- Nyarko, C. A. (2024, November 21). China to support Ghana in security projects, demo zones, others. *Ghana News Agency*. Retrieved from <https://gna.org.gh/2024/11/china-to-support-ghana-in-security-projects-demo-zones-others/>
- O’Donnell, G. (1994). Delegative democracy. *Journal of Democracy*, 5(1), 55–69. <https://doi.org/10.1353/jod.1994.0010>
- Ottaway, M. S. (2003). *Democracy challenged: The rise of semi-authoritarianism. perspectives on politics*. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace.
- Private Military. (2021, November 20). *History and chronology of military coups since 2000*. Retrieved November 20, 2021, from http://www.privatemilitary.org/adverse/military_coups.html
- Reuters. (2018, April 30). *Chad parliament approves new constitution expanding president’s powers*. Retrieved December 27, 2021 from <https://www.reuters.com/article/world/chad-parliament-approves-new-constitution-expanding-presidents-powers-idUSKBN1111RB/>
- Riggs, F. W. (1993). Fragilities of the third world’s regimes. *International Social Science Journal*, 45, 199–243.
- Robertson, G. B. (2010). *The politics of protest in hybrid regimes: Managing dissent in post-communist Russia*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

- Schedler, A. (2002). The menu of manipulation. *Journal of Democracy*, 13(2), 36–50. <https://doi.org/10.1353/jod.2002.0031>
- Siegle, J., & Cook, C. (2021, May 17). *Circumvention of term limits weakens governance in Africa*. Retrieved December 27, 2021 from <https://africacenter.org/spotlight/circumvention-of-term-limits-weakens-governance-in-africa/>
- The International Institute for Strategic Studies (IISS). (2023, June 28). *The coup in Niger*. Retrieved April 4, 2025, from <https://www.iiss.org/en/publications/strategic-comments/2023/the-coup-in-niger/>
- The Maritime Executive. (2024, January 2). *Crew kidnapped from tanker in ongoing incident in the Gulf of Guinea*. Retrieved April 4, 2025, from <https://maritime-executive.com/article/crew-kidnapped-from-tanker-in-ongoing-incident-in-the-gulf-of-guinea>
- The New Humanitarian. (2005, June 2). *Fraud allegations surface ahead of referendum to lift presidential term limits*. Retrieved December 27, 2021 from <https://www.thenewhumanitarian.org/feature/2005/06/02/fraud-allegations-surface-ahead-referendum-lift-presidential-term-limits>
- Transparency International Defence & Security. (2024, August 8). *A year after Niger's coup: Corruption, violence and human insecurity. What now?*. Retrieved April 4, 2025, from <https://ti-defence.org/niger-coup-2024-corruption-military-defence-security-insecurity/>
- Tull, D. M., & Simons, C. (2017). The institutionalisation of power revisited: Presidential term limits in Africa. *Africa Spectrum*, 52(2), 79–102. Retrieved from <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:gbv:18-4-10503>
- Van de Walle, N. (2002). Africa's range of regimes. *Journal of Democracy*, 13(2), 66–80. <https://doi.org/10.1353/jod.2002.0032>
- Voice of America (VOA). (2009a, October 29). *Guinea voters decide on constitutional referendum-2001-11-12*. Retrieved December 27, 2021 from <https://www.voanews.com/a/a-13-a-2001-11-12-6-guinea-67404112/276282.html>

- Voice of America (VOA). (2009b, November 2). *Election officials: Niger president wins bid to extend rule*. Retrieved December 27, 2021 from <https://www.voanews.com/a/a-13-2009-08-07-voa11-68805617/362537.html>
- Voice of America (VOA). (2012, January 26). *Senegal's top court allows incumbent president's run for third term*. Retrieved December 27, 2021 from <https://www.voanews.com/a/senegals-top-court-allows-incumbent-presidents-run-for-third-term-138237869/151242.html>
- Wahman, M., Teorell, J., & Hadenius, A. (2013). Authoritarian regime types revisited: Updated data in comparative perspective. *Contemporary Politics*, 19(1), 19–34. <https://doi.org/10.1080/13569775.2013.773200>
- Wigell, M. (2008). Mapping 'hybrid regimes': Regime types and concepts in comparative politics. *Democratization*, 15(2), 230–250. <https://doi.org/10.1080/13510340701846319>
- Zakaria, F. (1997). The rise of illiberal democracy. *Foreign Affairs*, 76(6), 22–43. Retrieved from <https://www.foreignaffairs.com/world/rise-illiberal-democracy>